

DOI: 10.7596/taksad.v6i2.

Citation: Kılcan, B., Akbaba, B., & Gülbudak, B. (2017). Altıncı ve Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Hoca Ahmed Yesevî Algıları. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(2), 549-564. doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i2.809

Altıncı ve Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Hoca Ahmed Yesevî Algıları*

Sixth and Seventh Graders' Perceptions of Khoja Ahmad Yassawi

Bahadır Kılcan¹, Bülent Akbaba²
Burcu Gülbudak³

Abstract

The purpose of this research is to determine sixth and seventh graders' perceptions of Khoja Ahmad Yassawi, who was among Turkish-Muslim thinkers, covered in the sixth and seventh grades social sciences curriculum. To this end, the metaphors produced and the pictures/cartoons drawn by the students about Khoja Ahmad Yassawi were examined. Qualitative research designs were employed in the research. The study group consists of 237 sixth and seventh graders educating in Mamak district of Ankara province in the spring semester of the 2015-2016 academic year. The data obtained from the participants were analyzed and interpreted via content analysis. The participants were found to have the following perceptions of Khoja Ahmad Yassawi: "informing, advisory", "guiding, illuminating", "showing the truth, providing benefit", and "leaving a mark, esteemed".

Keywords: Khoja Ahmad Yassawi, Social sciences, Middle school, Metaphor, Qualitative research.

Öz

Bu araştırmada, sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan Türk-İslam mütefekkirlerinden Hoca Ahmed Yesevî'nin altıncı ve yedinci sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; öğrencilerin Hoca Ahmed Yesevî'ye ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve çizdikleri resim/karikatürler incelenmiştir. Nitel araştırma deseninde gerçekleştirilen araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 eğitim öğretim bahar döneminde Ankara ili Mamak ilçesinde öğrenim gören 237 altıncı ve yedinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılardan elde edilen verilerin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların, Hoca Ahmed Yesevî'yi; "bilgi sağlayan, öğüt veren", "yol gösteren, aydınlatan", "doğruyu gösteren, fayda sağlayan" ve "iz bırakan, değerli olan" şeklinde algıladıkları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hoca Ahmed Yesevî, Sosyal bilgiler, Ortaokul, Metafor, Nitel araştırma.

* Bu çalışma 01-04 Aralık 2016, tarihinde 2016 yılı Hoca Ahmed Yesevî Yılı Anısına Antalya'da düzenlenen Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresinde Sözlü Bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü. E mail: bahadır@gazi.edu.tr

² Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü. E mail: akbaba@gazi.edu.tr Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Milli Eğitim Bakanlığı. E mail: gulbudakburcu@gmail.com

Giriş

Ünlü tarihi şahsiyetlerin kişilik ve fikirlerinin yaşadıkları topluma hatta tüm insanlığa sağladığı katkı, günümüz eğitim sistemleri içerisinde yer almaktadır. Eğitim sistemleri, ünlü şahsiyetlerin insanlığa sağladığı katkıyı okul çatısı altındaki öğrencilere aktarmakta, onları örnek alınacak birer şahsiyet olarak göstererek, insanlığa yapmış oldukları katkının gelecek nesillerde de devam etmesini hedeflemektedir. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti eğitim sisteminde yer alan ders müfredatları, gerek kendi geçmişine ait olan ünlü şahsiyetlerin gerekse yabancı şahsiyetlerin kişilik özellikleri ve insanlığa sağladıkları faydalara yer vermekte, bunların öğrencilere kazandırılmasını amaçlamaktadır. Hasan (2009) “son zamanlarda ecdadın bizlere bıraktığı zengin, manevi, medeni ve edebi-tasavvufi mirasa merak artmıştır” diyerek yukarıdaki görüşü desteklemektedir. Ona göre özellikle Türk-İslam medeniyetinde silinmez iz bırakan kimselerin ortaya koymuş oldukları eserleri okuyup öğrenmek, onları asıl manasıyla telkin etmek gerekmektedir. Bu bağlamda asırlardır Türk milletinin manevi dünyasında yüksek makamlara taht kurmuş Hoca Ahmed Yesevi'nin hayatını, eserlerini ve düşüncesini anlamayı, bunlardan faydalanmayı ve bu durumu gelecek kuşaklara aktarmayı görev edinmek, bu mirasın devamlılığı için oldukça önemlidir. Ancak Hoca Ahmed Yesevi'yi tanımadan kasıt, sadece onun hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi sahibi olmak değildir. Onu tanımak aynı zamanda halkı eğitirken takip ettiği metotları ve bir eğitimci olarak sahip olduğu nitelikleri anlamak, bilmektir. Çünkü O, halkı eğitirken, Arapça ve Farsçayı çok iyi bilmesine rağmen söylemlerinde Türkçeyi tercih etmiş yani halk arasında yaygın olan bir üslubu kullanmıştır. Bu durum, örnek bir pedagojik davranış olarak görülmektedir (Tosun, 2000).

“Pir-i Türkistan”, “Hazret-i Türkistan”, Hazret-i Sultan”, “Hace Ahmed”, “Kul Hace Ahmed” gibi farklı isimlerle tanınan Ahmed Yesevi'nin soybağı Hz. Ali'nin oğlu Muhammed Hanefiyye kadar ulaşmaktadır. Soyu Hz. Fatıma'ya dayanmadığı için, Seyyid olmayan Ahmed Yesevi'nin babası Hace İbrahim, annesi Ayşe Hanımdır (Ayvalli, 1997; Çubukçu, 1995). Doğum tarihi belli olmayan Ahmed Yesevi, bugünkü Kazakistan sınırları içinde kalan Çimkent yakınındaki Sayram kasabasında doğmuştur. Pek küçük yaşta annesini, henüz yedi yaşındayken de babasını kaybeden Ahmed Yesevi, ablasıyla birlikte Yesi (bugünkü adıyla Türkistan) şehrine gitmiş ve orada ilk tahsiline başlamıştır. Yaşı küçük olmasına karşın bazı tecellilere mazhar olması, üstün yetenekler ortaya koyması ile çevresinde dikkat toplamıştır. Anlatılanlara göre, yedi yaşında Hazreti Hızır'ın delaletine nail olan Ahmed Yesevi, Yesi'de Arslan Baba'ya bağlanarak sofilik kültürünü almış, ilim ve irfanını artırmak için Yesi'den Buhara'ya giderek, orada devrin ileri gelen bilginlerinden olan Şeyh Yusuf el-

Hemedani'ye bağlanmıştır. Ancak daha önce kendine verilen Türkistan'ı uyandırma vazifesinden dolayı Buhara'dan ayrılmak durumunda kalmış, tekrardan Yesi'ye gitmiş ve ömrünün son yıllarına kadar burada yaşamıştır (Bice, 2015; Çakan, 2005; Eraslan, 1995; Tosun, 2000; Yılmaz, 1997).

Ahmed Yesevi, yetiştirdiği binlerce talebenin her birini farklı memleketlere göndererek, İslam dininin doğru bir şekilde aktarılıp onun doğru bir biçimde yayılmasına katkı sağlamıştır. Onun yönlendirdiği talebelerinden bazıları, sonradan Moğolların katliamlarından kaçıp kurtularak Anadolu'yu yurt edinmişlerdir. Böylelikle Yesevi'nin inancı Anadolu'da tanınmış ve buranın Müslüman Türklere yurt olmasına katkı sağlamıştır (Ayvalli, 1997). Ahmed Yesevi'ye ait; eğitimi en üst seviyede tamamlaması, eğitimi sırasında aldığı bilgileri topluma ve öğrencilerine aktarması, etrafına topladığı öğrencileri en üst seviyede eğiterek farklı ülkelerin çeşitli bölgelerine göndererek eğitim öğretim faaliyetlerinin yaygınlaştırılarak sürdürülmesi, eğitime tabi tuttuğu toplumların ve bireylerin bütün özelliklerini tanıyarak onların seviyesine uygun eğitim metotları geliştirmesi, her şeyden önemlisi de içinde bulunduğu ve eğitmeyi hedeflediği kitlenin anlayacağı dili kullanmayı tercih etmesi, hedef kitlesi arasında dil, din, ırk ve cinsiyet gibi konularda ayırım gözetmeyerek farklılıklara saygı duyması, insan haklarına saygılı ve adaletli davranması, toplumun arasındaki ayrılık unsurlarının sebeplerini bulup, çözüm önerileri ile birlik ve beraberliği sağlamayı hedeflemesi gibi davranışlar onun örnek alınması gereken özellikleri arasındadır (Çoban, 2016).

Geniş bir coğrafyanın İslam dini ile tanışmasını sağlayan ve kültürlerin etkileşimi ve yakınlaşması açısından son derece önemli bir şahsiyet olan Hoca Ahmed Yesevi, “geçmişte iyi çalışmalarını insanlık için model oluşturmuş kişilerin anılması” düşüncesinden hareketle UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından sunulmuş ve kabul edilmiş öneriye göre vefaatinin 850. yılında, 2016 yılında dünya çapında çeşitli etkinliklerle anılmıştır.

Ahmed Yesevi'nin yukarıda bahsedilen özelliklerinin örnek alınması ve gelecek kuşaklara rol model bir şahsiyet olarak aktarılmasında şüphesiz öğretim programlarının payı büyüktür. Bu bağlamda, sosyal bilgiler öğretim programında yazılı ve sözlü malzemenin düzenlenmesine, yorumlanmasına dayanan ve bir kişinin yaşamını konu alan biyografilerin sosyal bilgiler öğretiminde etkili bir araç olarak kullanılabilirdiği bilinmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005).

Biyografi davranış, hayat hikâyeleri ve ortaya koydukları eserlerle toplumu pozitif olarak etkileyen insanlar hakkında yazılan edebi tür olarak tanımlamaktadır ve biyografilerin konusunu, insanların hayat hikâyelerinin tümü veya bir kısmı, eserleri, yapmış oldukları çalışmalar vb. oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler dersinde biyografi kullanımındaki amaç;

toplumların kaderine yön vermiş, kayda değer icatlar ortaya koymuş, liderlik özelliği ile insanlığa yol gösteren ünlü şahısların hayatlarından yararlanmaktır (Kaymakçı ve Er, 2012). Ancak, şahısların hayat hikâyelerini yansıtan bir biyografiyi kullanmadan önce öğrencilerin o biyografi hakkındaki algılarının ortaya konması hem biyografinin öğretimine hem de biyografi ile kazandırılmak istenenlerin kalıcılığına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda araştırmada; UNESCO'nun 2016 yılı uluslararası etkinliklerle kutlama programında ve sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan Türk-İslam mütefekkirlerinden Hoca Ahmed Yesevi'nin altıncı ve yedinci sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada ortaokul altı ve yedinci sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler altı ve yedinci sınıf öğretim programında yer alan Türk-İslam mütefekkirlerinden Hoca Ahmed Yesevi'yi nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla; metaforlar aracılığıyla veri toplama ve doküman incelenmesinden oluşan nitel araştırma teknikleri birlikte kullanılmıştır.

Çalışma Gurubu

Araştırmanın çalışma gurubu, 2015-2016 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Ankara ili, Mamak ilçesinden amaçsal örnekleme yöntemlerinden olan kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle seçilmiş olan ortaokuldaki toplam 237 (124 kız - 113 erkek), 6 ve 7. sınıf⁴ öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışmanın 8.sınıf öğrencilerine uygulanamayış nedeni, öğrencilerin Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG) sınavına hazırlanıyor olmaları ve araştırmanın uygulanma zamanı ile bu sınavın uygulanma tarihinin birbirine yakın zamana denk gelmesinden dolayıdır. Çalışmanın kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemine uygun olarak seçilmesi, araştırmacıların (3. yazar) okulun idari personeli ile önceden tanışıyor olmasıdır. Alan yazında araştırma yapılacak örnekleme grubuna kolay ulaşılabilirliğin, yani örneklem grubunun uygunluğunun, araştırmanın uygulama sürecini zaman, para ve mekân bakımından ekonomikleştirdiği çeşitli araştırmacılar (Merriam, 2013; Patton, 2002; Yıldırım ve Şimşek, 2006) tarafından dile getirilmektedir.

Veri Toplama Araçları

1. Metaforlar Aracılığıyla Veri Toplama Formu: Katılımcıların sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan Hoca Ahmed Yesevi'ye ilişkin algılarını ortaya koymak

⁴ 2016 yılının, Hoca Ahmed Yesevi yılı ilan edilmesi münasebetiyle çalışma yapılan okuldaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin 6 ve 7. Sınıf öğrencilerini, Hoca Ahmed Yesevi ve eserleri konusunda bilgilendirdiği bilinmektedir.

için çeşitli araştırmacılar (Aydın, 2010; 2011; Çetin, Kılcan, Güneş, ve Çepni, 2015; Kılcan ve Akbaba, 2013; 2014; Kılcan ve Çepni, 2015; Saban, 2008a; 2008b; 2009) tarafından kullanılmış olan metaforlar ile veri toplama aracı kullanılmıştır.

2. Doküman İncelemesi: Araştırmada veri toplama amacıyla kullanılan metafor formuna ek olarak, katılımcıların Hoca Ahmed Yesevi ile ilgili olarak çizdikleri görsellerden yararlanılmıştır. Görseller öğrencilerin duygu ve düşüncelerini yansıtan, yorumlama ve çözüm sunma becerilerini de ortaya çıkaran önemli materyaller olarak görülmektedir (Ersoy ve Türkkan, 2010). Literatür, görsellerin tek başlarına nitel bir araştırmada kullanılabileceği gibi yine nitel araştırmada kullanılabilecek görüşme, gözlem ve doküman incelemesi gibi tekniklerle de kullanılabileceğinden bahsetmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasında her bir öğrenciye, Hoca Ahmed Yesevi ile ilgili form verilmiştir. Uygulamaya geçilmeden önce araştırmacılar (3. yazar) araştırmanın hangi amaçla yapıldığı ve çalışmanın nasıl yapılacağı konusunda katılımcıları bilgilendirmiştir. Daha sonra uygulamaya başlanmıştır. Katılımcılarca oluşturulan metaforlar, metaphor gerekçelerine gerekçeye uygun çizilen görsel bir alan uzmanı (1. yazar) eşliğinde incelenmiş ve benzer ve farklı görsel oluşturanlar ile hiç görsel oluşturmayanlar belirlenmiştir. Bu belirlemelerde; görsellerin katılımcılarca özenle çizilip çizilmediği, anlaşılabilirliği, üretilen metaforun gerekçesini yansıtıp yansıtmadığı vb. etkenler araştırmacılarca (1. ve 2. yazar) görüş birliği sağlanarak yapılmıştır.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu aşamada hem mecazlar yoluyla toplanan verilerin hem de yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Mecazlar Yoluyla Toplanan Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Uygulama sonrasında elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2010) tarafından içerik analizi, bireylerin davranışları hakkında dolaylı yollarla çalışmaya fırsat sunan bir teknik olarak tanımlanmaktadır. Buna ek olarak verilerin analizi ve yorumlanması Saban'dan (2009) yararlanılarak beş aşamada yapılmıştır. Bunlardan Kodlama ve Ayıklama Aşamasında; katılımcılardan elde edilen veriler rakamlar verilerek kodlanmış ve bu formlarda, metaforun yer aldığı ancak gerekçesine yer verilmeyen 95 adet form elenerek değerlendirme dışı

bırakılmıştır. Örnek Metafor Derleme Aşamasında; Saban, (2009) tarafından kullanılan “metafor analizi” ve Yıldırım ve Şimşek’in (2006) belirttiği “içerik analizi” metotları kullanılarak üretilen her metafor ayrıştırılmıştır. Böylelikle katılımcıların ürettiikleri metaforlar tekrar gözden geçirilerek benzeyen, benzetilen ve benzeyen ve benzetilen arasındaki bağ değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucu zayıf yapı imgelerden oluşan formlar ayıklanarak, uygulama öncesi Hoca Ahmed Yesevi ile ilgili 237 katılımcıdan 142 adet geçerli metafor elde edilmiştir. Kategori Oluşturma Aşamasında; katılımcılar tarafından Hoca Ahmed Yesevi’ye ilişkin üretilen metaforlar, gerekçelerine göre kategorilere ayrılmıştır. Geçerlik ve Güvenirlik Aşamasında; Bu aşamada, ulaşılan kavramsal kategorilerde yer alan metaforların, kavramsal kategorileri temsil edebilirliğini belirlemek amacıyla araştırmacıların ayrı ayrı görüşlerine yer verilmiştir. Araştırmacılar tarafından ayrı ayrı oluşturulan metafor listeleri ile kavramsal kategorileri içeren listeler Miles ve Huberman’ın (1994) görüş birliği/görüş birliği+görüş ayrılığı formülü göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Daha sonra bir uzman ile (1. yazar) diğer uzmanın (3.yazar) yaptığı eşleştirmeler sonucu oluşan kategoriler karşılaştırılmış ve %98 güvenirlilik saptanmıştır. Bu değerler, Saban’ın (2009) bu türlü nitel araştırmalarda farklı değerlendiricilerin ortaya koydukları değerlendirmeler arasındaki uyumun %90’ın üstünde olduğu durumlarda istenilen düzeyde bir güvenirlige sahip olduğu görüşüyle örtüşmektedir. Elde Edilen Verilerin PC Ortamına Aktarılması; Bu aşamada kategorilere ayrılan metaforlar, buldukları kategoriye temsil eden katılımcıların sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır. Metafor gerekçelerine ait aynen alıntılarının raporlaştırılmasında katılımcılara ait kodlamalar (Ö1-Ö5-Ö36) kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların Hoca Ahmed Yesevi’ye Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar (Mecazlar)

	Metafor (Mecaz)	f	%		Metafor(Mecaz)	f	%
1	Ağaç	1	0.70	25	İlmihal	2	1.40
2	Akıllı Tahta	1	0.70	26	İmam	2	1.40
3	Ampül	1	0.70	27	İnternet	1	0.70
4	Anahtar	1	0.70	28	Kitap	37	25.90
5	Ansiklopedi	3	2.10	29	Kuranı Kerim	2	1.40
6	Aracı / İletken	1	0.70	30	Kütüphane	3	2.10

7	Arama Motoru	3	2.10	31	Lamba	1	0.70
8	Ateş	1	0.70	32	Melek	1	0.70
9	Beyin	1	0.70	33	Meşale	1	0.70
10	Bilgisayar	6	4.20	34	Mum Işığı	9	6.30
11	Bilim İnsanı	1	0.70	35	Navigasyon	1	0.70
12	Çikolata	1	0.70	36	Öğretmen	6	4.20
13	Denize Atılan Bir Taş	1	0.70	37	Peygamber	2	1.40
14	Din Kitabı	3	2.10	38	Pırıltılı Bir Elmas	1	0.70
15	Din Öğretmeni	2	1.40	39	Postacı	1	0.70
16	Dini Kitap	2	1.40	40	Pusula	3	2.10
17	Einstein	1	0.70	41	Reklam	1	0.70
18	Elmas	1	0.70	42	Saat	4	2.80
19	Evliya	1	0.70	43	Sözlük	5	3.50
20	Google	4	4.20	44	Telefon	1	0.70
21	Güneş	7	4.90	45	Yağmur Dolu Bulutlar	1	0.70
22	Harita	3	2.10	46	Yıldız	1	0.70
23	Hoş Kokulu Bir Çiçek	1	0.70	47	Yönerge	1	0.70
24	Işık	6	4.20	48	Zekâ Küpü	1	0.70
Toplam						142	100

Tablo 1'e bakıldığında, katılımcılar Hoca Ahmed Yesevi'ye yönelik 48 adet metafor ürettikleri görülmektedir. Üretilen metaforların yirmi yedi tanesi bir katılımcı tarafından üretilmiştir. Kalan 21 metafor ise 2-37 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor

başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 2,9'dur. Hoca Ahmed Yesevi'ye ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “kitap” (f:37), “mum ışığı” (f:9) ve “güneş” (f:7) gelmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Hoca Ahmed Yesevi'ye Yönelik Sahip Oldukları Metafor (Mecaz) Kategorileri

S.N.	Kategori	Metafor (Mecaz)	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Bilgi Sağlayan, Öğüt Veren	Akıllı Tahta, Ansiklopedi, Aracı / İletken, Arama Motoru, Beyin, Bilgisayar, Bilim İnsanı, Denize Atılan Bir Taş, Din Kitabı, Dini Kitap, Einstein, Evliya, Google, İlmihal, İmam, İnternet, Kitap, Kütüphane, Mum Işığı, Öğretmen, Peygamber, Postacı, Reklam, Sözlük, Telefon, Zekâ Küpü	26	89
2	Yol Gösteren, Aydınlatan	Ampul, Anahtar, Din Kitabı, Güneş, Harita, Işık, Kitap, Kur'an-ı Kerim, Lamba, Meşale, Mum Işığı, Navigasyon, Öğretmen, Pusula, Yağmur Dolu Bulutlar, Yıldız, Yönerge	17	38
3	Doğruyu Gösteren, Fayda Sağlayan	Ağaç, din kültürü öğretmeni, güneş, Kuran-ı kerim, melek, pusula, saat	7	10
4	İz bırakan, Değerli Olan	Ateş, Çikolata, Elmas, Hoş Kokulu Bir Çiçek, Pırıltılı Bir Elmas	5	5

Tablo 2'ye bakıldığında, katılımcıların Hoca Ahmed Yesevi'ye yönelik ürettikleri metaforlar benzer özellikleri bakımından 4 kategori altında toplanmıştır.

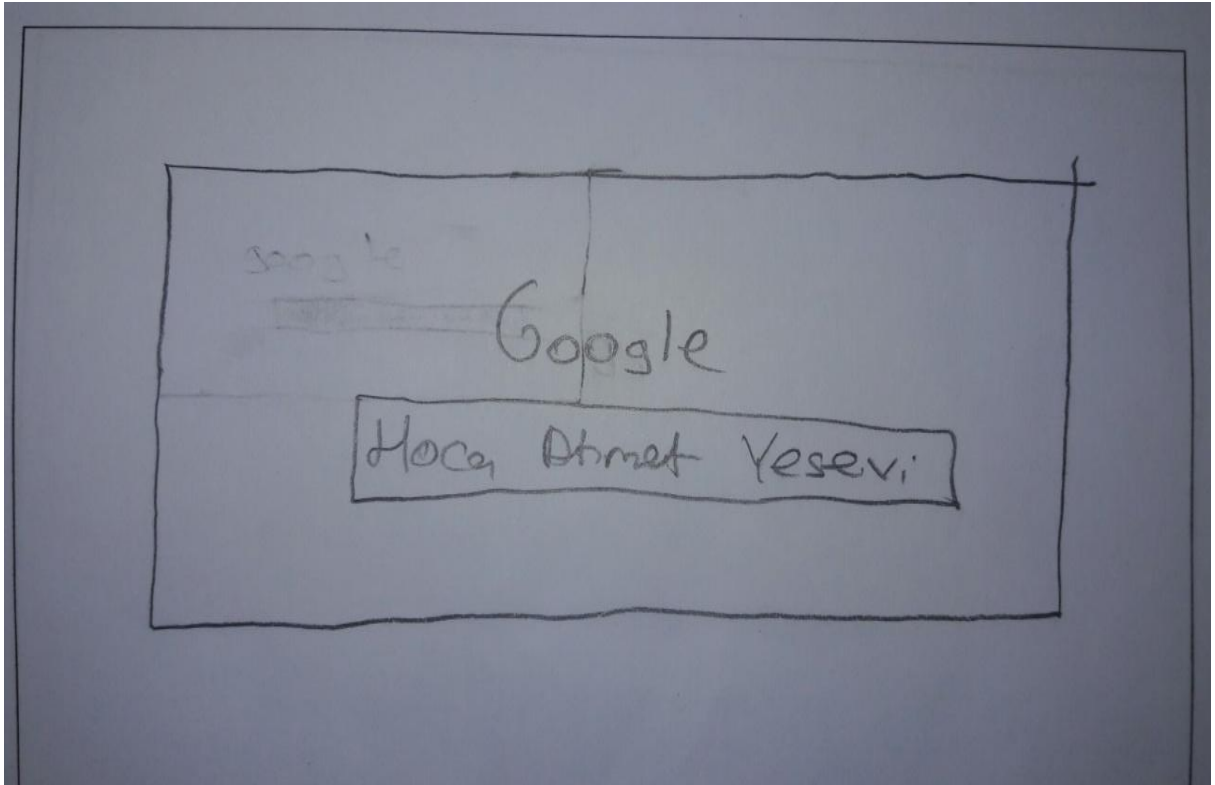
1. Kategori: Bilgi Sağlayan, Öğüt Veren

Tablo 2’de, “bilgi sağlayan, öğüt veren” kategorisinin 26 metafor ve 89 katılımcının (%62.30) ürettiği metafordan oluştuğu görülmektedir. Kategorideki en sık kullanılan metaforlar “kitap” (f:35), “bilgisayar” (f:6) ve “öğretmen” (f:8)’dir. Aşağıda katılımcıların “bilgi sağlayan, öğüt veren” kategorisini neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve katılımcılar tarafından geliştirilen metafora ait görsele yer verilmiştir.

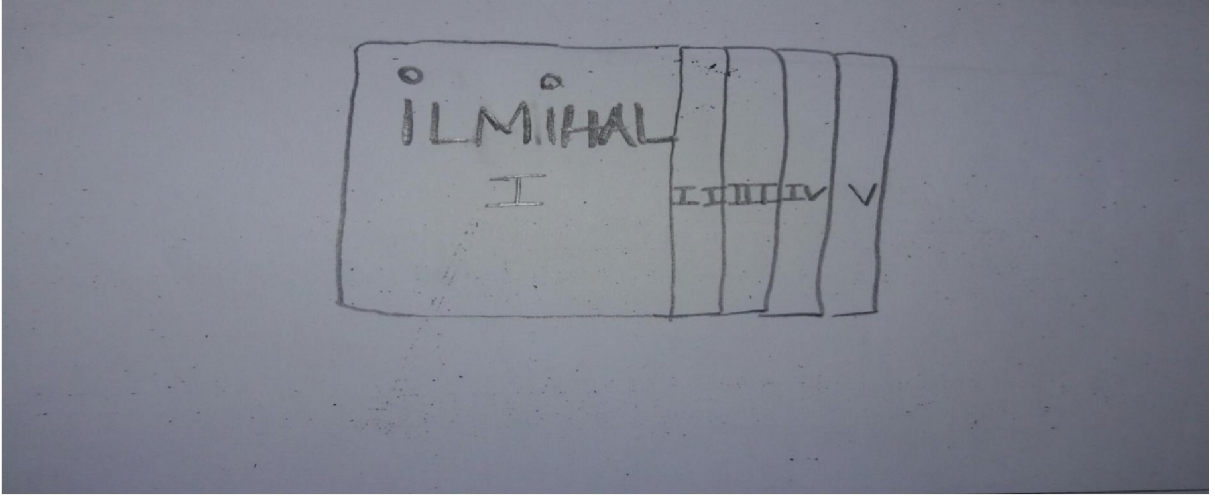
“Hoca Ahmed Yesevi **kitap** gibidir. Çünkü kitaplar bize bilgi verir. Ahmed Yesevi de bilgin bir kişidir biz ona bir şey sorduğumuzda cevabını onda bulabiliriz.” (Ö, 106).

“Hoca Ahmed Yesevi **bilgisayar** gibidir. Çünkü bilgisayara sorulan her sorunun cevabını bulabiliriz. Bu hocaya sorulan soruların cevabını buluyoruz ...” (Ö, 173).

“Hoca Ahmed Yesevi **google** gibidir. Çünkü her şeyi bilir...” (Ö,141).

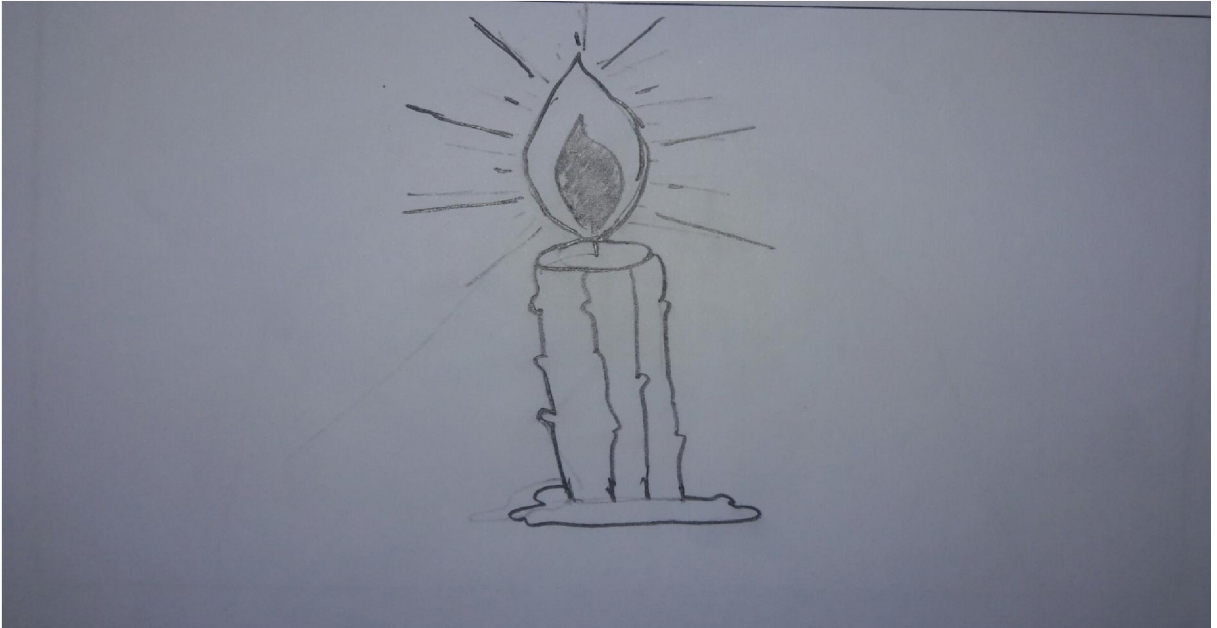
“Hoca Ahmed Yesevi **ilmihal** gibidir. Çünkü içinde her türlü dini bilgileri bulunduruyor ve bilgi almamıza neden oluyor.” (Ö, 13).

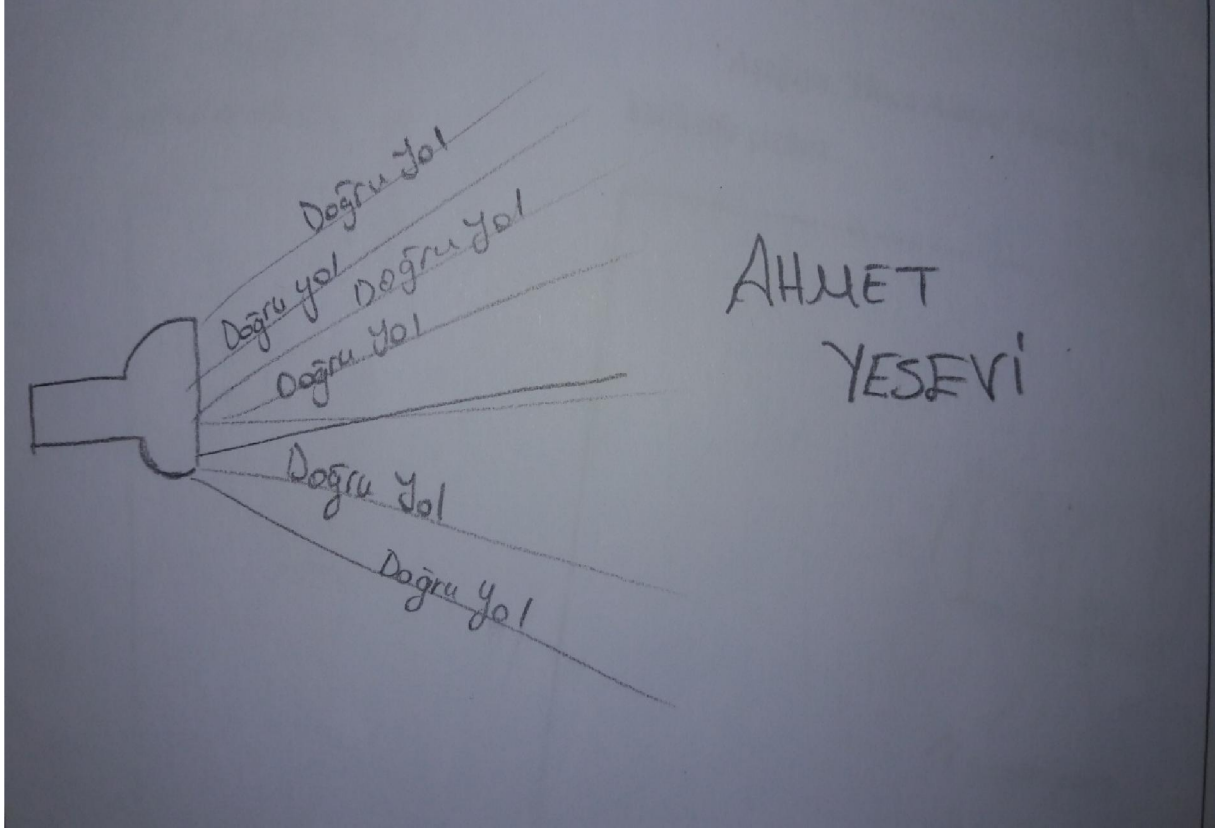
2. Kategori: Yol Gösteren, Aydınlatan

Tablo 2’de, “yol gösteren, aydınlatan” kategorisinin 17 metafor ve 38 katılımcının (%26.60) ürettiği metafordan oluştuğu görülmektedir. Kategorideki en sık kullanılan metaforlar “mum ışığı” (f:7), “güneş” (f:6) ve “ışık” (f:6)’dır. Aşağıda katılımcıların “yol gösteren, aydınlatan” kategorisini neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve katılımcılar tarafından geliştirilen metafora ait görsele yer verilmiştir.

“Hoca Ahmed Yesevi **mum ışığı** gibidir. Çünkü etrafına bilgi verir, mum ışığı gibi. Yani mum ışığı etrafını aydınlatıyor. Ahmed Yesevi’de etrafına çeşitli bilgiler veriyor. Etrafına doğru yolu gösteriyor.” (Ö,84).

“Hoca Ahmed Yesevi **ışık** gibidir. Çünkü ... bir yandan ışık gibi yol gösterir her yeri aydınlatır...” (Ö,184).

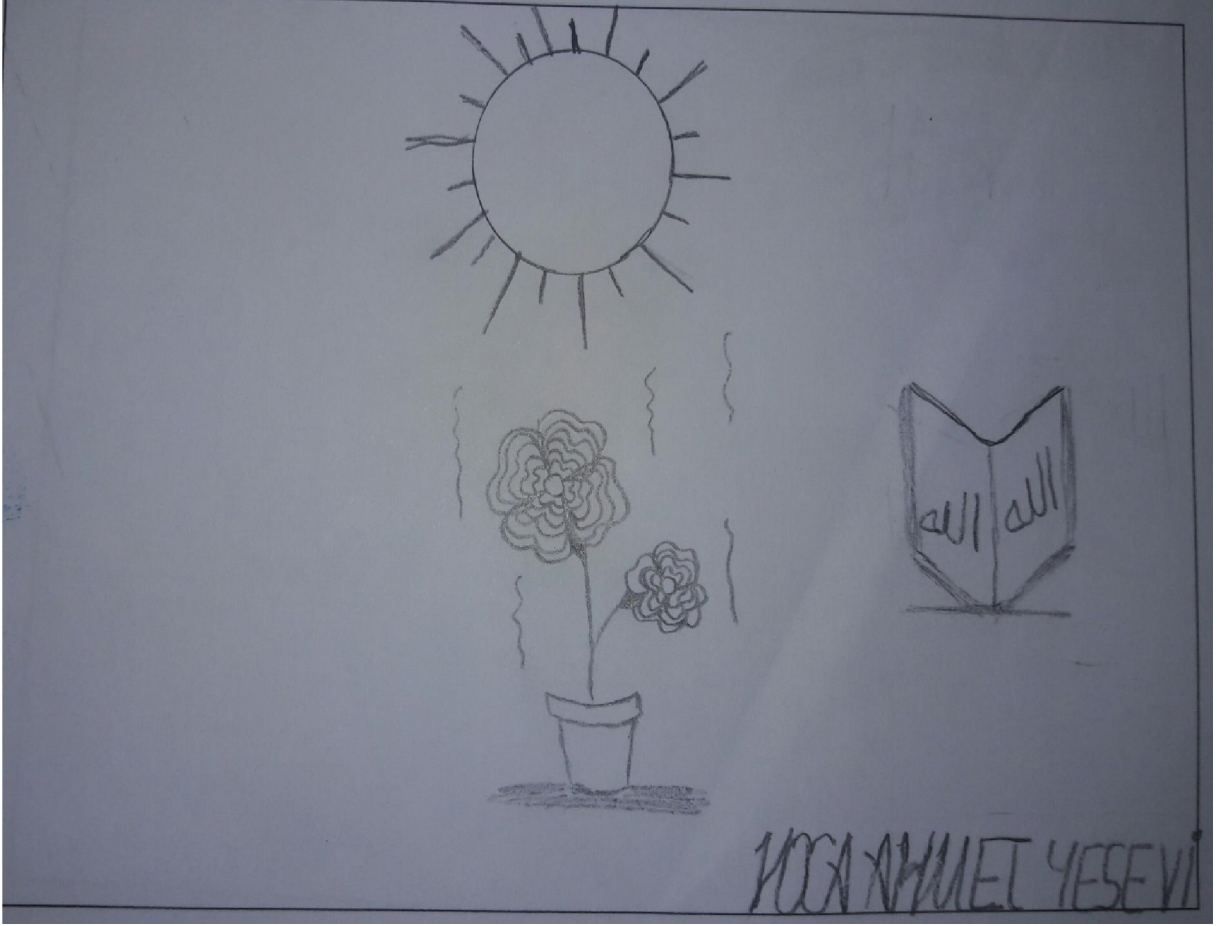
“Hoca Ahmed Yesevi **navigasyon** gibidir. Çünkü navigasyon aleti bize yol gösterir tarif eder. Navigasyon aleti bizi hedefe gönderir aynı şekilde Hoca Ahmed Yesevi’de bize yol gösterir.” (Ö,157).

“Hoca Ahmed Yesevi **güneş** gibidir. Çünkü her zaman yolumuzu aydınlatır.” (Ö,227).

3. Kategori: Doğruyu Gösteren, Fayda Sağlayan

Tablo 2’de, “doğruyu gösteren, fayda sağlayan” kategorisinin 7 metafor ve 10 katılımcının (%7.00) ürettiği metafordan oluştuğu görülmektedir. Kategorideki en sık kullanılan metafor “saat” (f:4)’tir. Aşağıda katılımcıların “doğruyu gösteren, fayda sağlayan” kategorisini neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve katılımcılar tarafından geliştirilen metafora görsele yer verilmiştir.

“Hoca Ahmed Yesevi **güneş** gibidir. Çünkü güneşin insanlara, hayvanlara ve bitkilere faydaları vardır. Hoca Ahmed Yesevi’nin de İslam dinine faydaları vardır ...” (Ö,23).

“Hoca Ahmed Yesevi **saat** gibidir. Çünkü doğru zamanı gösterir. Ona bakıp zamanımızı doğru kullanabiliriz.” (Ö,129).

“Hoca Ahmed Yesevi **ağaç** gibidir. Çünkü Hoca Ahmed Yesevi insanlara her yönüyle yardımcı olmaya çalışmış bir zattır. Ağaçlarda insanlara meyvesiyle, toprak kaymasını engellemesiyle, gölgesiyle ve daha pek çok yönüyle insanlara yardımcı olur...” (Ö,103).

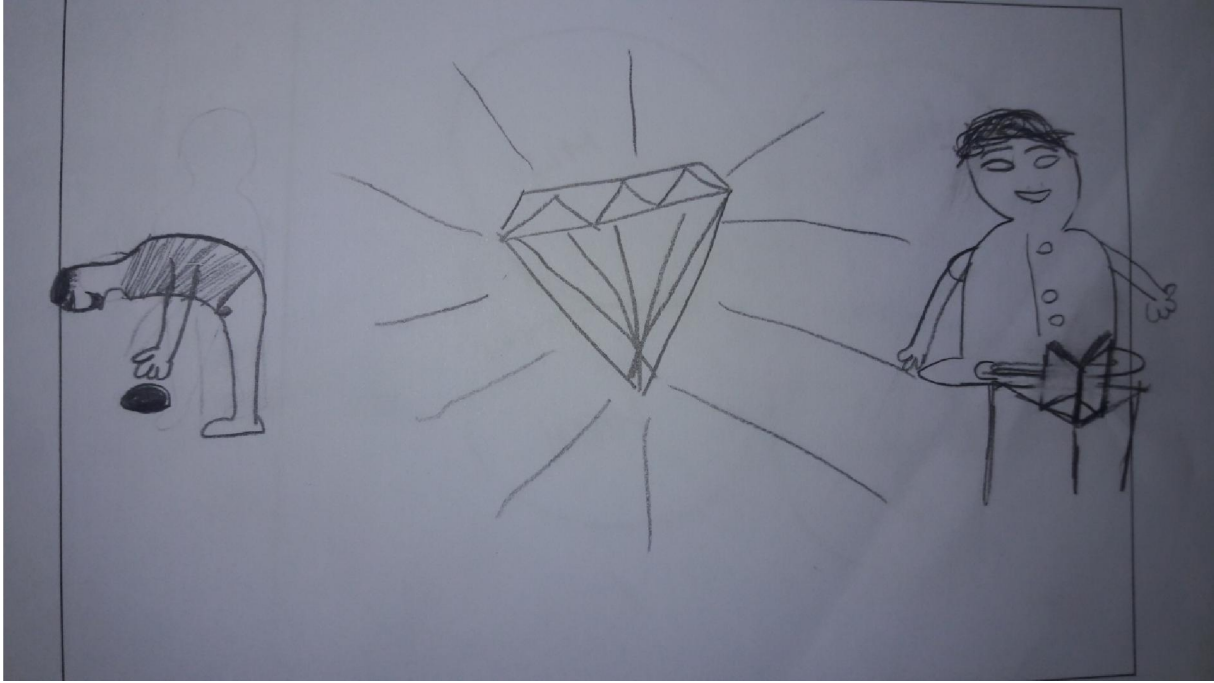
4. Kategori: İz bırakan, Değerli Olan

Tablo 2 incelendiğinde, “iz bırakan, değerli olan” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (%3.50) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “iz bırakan, değerli olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait görsele yer verilmiştir.

Tablo 2’de, “iz bırakan, değerli olan” kategorisinin 5 metafor ve 5 katılımcının (%3.50) ürettiği metafordan oluştuğu görülmektedir. Kategorideki her metafor bir katılımcıyı temsil etmektedir. Aşağıda katılımcıların “iz bırakan, değerli olan” kategorisini

neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve katılımcılar tarafından geliştirilen metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“Hoca Ahmed Yesevi **elmas gibidir**. Çünkü... Ahmed Yesevi hem bulunmaz hem nadir bir insandır bu yüzden elmas...” (Ö,82).

“Hoca Ahmed Yesevi **çikolata** gibidir. Çünkü çikolata insanların çok sevdiği bir abur cuburdur. Hoca Ahmed Yesevi’de çok sevilen bir insan olduğundan ben çikolataya benzettim.” (Ö,55).

“Hoca Ahmed Yesevi **ateş** gibidir. Çünkü hem Hoca Ahmed Yesevi hem de ateş geçtiği, değdiği, dokunduğu, temas ettiği her yerde az veya çok bir iz, bir bilgi bırakır.” (Ö,29).

Sonuç ve Tartışma

Türk-İslam dünyasına hizmetleri dokunmuş Hoca Ahmed Yesevi’yi altıncı ve yedinci sınıf öğrencilerinin nasıl algıladıklarını ortaya koymak için yapılan bu çalışmada, katılımcılar tarafından üretilen metaforlara, bu metaforlardan oluşturulan metafor kategorilerine ve görsellere bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun Hoca Ahmed Yesevi’yi “bilgi sağlayan, öğüt veren” olarak algıladıkları görülmektedir. Katılımcılar tarafından genelde “kitap, bilgisayar, ilmihal” gibi benzetmeler yapılması ve bu benzetmelere ilişkin görseller çizmeleri Hoca Ahmed Yesevi Hakkında bilişsel bilgiye sahip olduklarının göstergesidir. Çünkü Ayvallı’ya (1997) göre Hoca Ahmed Yesevi, yetiştirdiği binlerce talebenin her birini

farklı memleketlere göndererek, İslam dininin doğru olarak öğretilip yayılmasını sağlamıştır. Bu yönü onun, bir ilmihal gibi, İslam dininin doğru yaşanması için yol gösterici olduğunun göstergesidir.

Bir başka sonuç ise; katılımcıların yine büyük bir bölümünün Hoca Ahmed Yesevi'yi “yol gösteren, aydınlatan” olarak algıladıklarıdır. Hoca Ahmed Yesevi'yi bu şekilde algılayan katılımcılar genelde “mum ışığı, ışık” gibi benzetmeler yapmışlardır. Bu benzetmeler, Hoca Ahmed Yesevi'nin çevresindeki insanlara ve talebelerine bilgi verdiğinin, onları her manada doğru yola sevk ettiğinin katılımcılar tarafından bilindiğinin göstergesidir. Çünkü Çoban'a (2016) göre Hoca Ahmed Yesevi eğitimini en üst seviyede tamamlamış, eğitimi sırasında aldığı bilgileri topluma ve öğrencilerine aktarmış, etrafına topladığı öğrencileri en üst seviyede eğiterek onları doğru yola sevk etmiş bir şahsiyettir. Bu durum katılımcıların, Hoca Ahmed Yesevi ve yaptıkları hakkında bilişsel düzeyde bilgiye sahip olduklarının göstergesidir.

Çalışmaya ait diğer bir sonuç ise Hoca Ahmed Yesevi'nin katılımcılar tarafından “iz bırakan, değerli olan” olarak algılanmasıdır. O'nu, bu şekilde algılayan katılımcılar “elmas, ateş, çikolata” gibi benzetmeler yaparak onun yeri doldurulamayacak izler bıraktığını ve elmas gibi çok değerli olduğunu belirtmektedirler. Bu durum Hoca Ahmed Yesevi hakkında Hasan'ın (2009) “O, özellikle Türk-İslam medeniyetinde silinmez iz bırakan, Türk milletlerinin maneviyatında yüksek makam etmiş ediplerdendir” şeklindeki ifadesiyle de örtüşmektedir. Katılımcıların Hoca Ahmed Yesevi'yi “iz bırakan, değerli olan” olarak algılamaları da Yesevi hakkında bilişsel bilgiye sahip olduklarının göstergesidir.

Ayrıca sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında Hoca Ahmed Yesevi hakkında çok kısa bir bilgi yer almasına karşın, uygulama yapılan okuldaki sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından, 2016 yılı Hoca Ahmed Yesevi'yi anma yılı münasebetiyle yapılan etkinliklerin (Hoca Ahmed Yesevi ve eserleri hakkında bilgi verme, sinevizyon gösterisi vs.) öğrencilerin Hoca Ahmed Yesevi algılarına ve bilişsel bilgi düzeylerine olumlu şekilde katkı sağladığını göstermektedir.

Çalışmanın sonuçlarına bağlı olarak şu önerilerde bulunulabilir; Hoca Ahmed Yesevi gibi ünlü tarihi şahsiyetler hakkında ortaokul öğrencilerinin algılarını tespit eden çalışmalar yapılabilir. Yapılan bu çalışmalar sosyal bilgiler öğretiminde yer alan biyografilerin öğretiminde kullanılabilir.

References / Kaynaklar

- Aydın, F. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin coğrafya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler Dergisi*, 10(3), 1313-1322.
- Aydın, F. (2011). Üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin metaforik algıları, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(26), 25-44.
- Ayvallı, R. (1997). Pakistan’da neşredilen bir esere göre Ahmed Yesevi, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3, 5-10.
- Bice, H. (2015). *Divan-ı Hikmet* (Genişletilmiş 5. Baskı), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Büyüköztürk, Ş.; Kılıç-Çakmak, E.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (7. Baskı). Ankara: Pegem.
- Çakan, V. (2005). Hoca Ahmed Yesevi ve Divân-ı Hikmet, *Millî Folklor*, Sayı 68, 201-207.
- Çetin, T.; Kılcan, B.; Güneş, C. & Çepni, O. (2015). Examining secondary school students’ perceptions of the concept of migration: A Qualitative study, *International Journal of Education*, 7(3), 97-120.
- Çoban, H. (2016). *Sosyal bilgiler eğitimi ve öğretiminde öğretmen rol modeli olarak Ahmed Yesevi*, Uluslararası sosyal bilgiler eğitimi sempozyumu bildiriler kitabı içinde, (ss.513-52). Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Çubukçu, İ. A. (1995). Ahmed Yesevi ve Düşüncesi, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi Hoca Ahmed Yesevi Özel Sayısı*, 7(21), 821-831.
- Eraslan, K. (1995). Ahmed-i Yesevî, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi Hoca Ahmed Yesevi Özel Sayısı*, 7(21), 799-819.
- Ersoy, A. F. & Türkkın, B. (2010). İlköğretim öğrencilerinin çizdikleri karikatürlere yansıttıkları sosyal ve çevresel sorunların incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 96-109.
- Hasan, N. (2009). Yeseviliğe dair bazı kaynak eserler hakkında, *Turkish Studies*, 4(2), 618-633.
- Kaymakçı S. & Er, H. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımı. İçinde M. Safran, (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (2. Baskı). Ankara: Pegem.
- Kılcan, B. & Çepni, O. (2015). A qualitative examination of the perceptions of the eight grade students regarding the concept of environmental pollution, *J. Int. Environmental Application & Science*, 10(2), 239-250.
- Kılcan, B. & Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi, *Journal of World of Turks*, 5(3), 113-137.
- Kılcan, B. & Akbaba, B. (2014). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan estetik değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi, *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 10(4), 1047-1076.
- Merriam, S. B. (2013). Araştırmanın desenlenmesi ve örneklem seçimi (Çev. S.Turan ve D.Yılmaz), S. Turan (Çev. Ed.), *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*, Ankara. Nobel. 55-82.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.

Öztürk, C. & Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller* (3. Baskı), Ankara: Pegem.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). London:Sage.

Saban, A. (2008a). İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler, *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.

Saban, A. (2008b). Okula ilişkin metaforlar, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 55, 459-496.

Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.

Tosun, C. (2000). Hoca Ahmed Yesevi, hayatı, eserleri ve toplumu eğitime metodu, *Dini Araştırmalar* 2(6), 119-132.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin.

Yılmaz, K. (1997). Ahmed Yesevi'nin şöhreti ve tesiri, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3, 59-69.